

kúša vehementne zdôvodňovať správnosť práve svojho názoru a svojho stanoviska k jednotlivým otázkam, domnievame sa,

že celkove práca prináša skôr cenné podnety, ako bezvýhradne prijateľné riešenia.

R. Kopsová

FILOZOFICKÁ PRÁCA O LINGVISTICKEJ RELATIVITE

Termínom lingvistická relativita sa označuje učenie amerických antropológov a lingvistov Sapira a Whorfa, ktorí nadväzovali na niektoré myšlienky Herdera a Humboldta. Podľa tohto učenia náš spôsob videnia a poznávania skutočnosti, a tým aj náš svetonáhľad sú určované jazykom, ktorý sme si osvojili a ktorým hovoríme. Podľa týchto autorov variabilita gramatickej stavby a slovnej zásoby jazykov nesie so sebou aj variabilitu v myslení a v prístupe k realite.

Proti zveličovaniu tejto variability však svedčia fakty dorozumievania medzi príslušníkmi najrozmanitejších národov a jazykových skupín, ako aj úspešné preklady z jazykov. Toto učenie ďalej prehliada, že naše myslenie a poznanie sveta je determinované aj našim spôsobom života, výrobnými a praktickými skúsenosťami, že jazyk nie je samoúčelný, ale slúži ako nástroj dorozumievania medzi ľuďmi.

S. A. Vasiliev kriticky analyzuje základné práce Sapira a Whorfa a napriek tomu, že ich celkovej koncepcii vytýka jednostrannosť, ba až extrémnosť, neupiera hodnotu materiálu, ktorú títo autori zhromaždili, ani sa nesnaží ubrať presvedčivosti niektorých ich čiastkových postrehov. (Whorf napríklad dôkladne skúmal jazyk a kultúru indiánskeho kmeňa Hopi. U tohto kmeňa zistil iné chápanie sveta, času, priestoru a príčinnosti, než aké bolo rozšírené v tzv. civilizovaných krajinách.) Koncepcia lingvistickej relativity nútila presnejšie skúmať funkciu jazyka v spoločnosti a myslení, ako aj vzájomné vzťahy poznania, jazyka a logiky. Podnietila aj niektoré experimenty v psychológii.

Jazyk svojou významovou stránkou bezprostredne súvisí s racionálnou a poznáva-

cou činnosťou človeka, a tým aj s jeho vedomím a konaním. Pri zdôrazňovaní jazyka ako klasifikačnej schémy predstaviteľa lingvistickeho relativizmu prehliadli fakt, že klasifikácia predpokladá aj analýzu, syntézu a porovnávanie na úrovni signálnej sústavy a zmyslovej skúsenosti.

Vasiliev zisťuje niektoré zhodné momenty, spoločné črty medzi lingvistickým relativizmom a koncepciou tzv. radikálneho konvencionalizmu. No sú tu aj rozdiely. Kým podľa Sapira a Whorfa jedinec sa nemôže vymaniť zo zajatia jazyka, v konvencionalistickom poňatí K. Ajdukiewicz sa si jedinec vyberá pojmovú sústavu nielen na základe skúsenosti, ale do určitej miery ľubovoľne podľa vlastného uváženia. (Ajdukiewicz sa neskôr tejto koncepcie vzdal.)

V knihe S. A. Vasilieva je nemálo podnetných myšlienok a postrehov napomáhajúcich prekonať lingvistický relativizmus. Autor dôkladne skúma najmä vzťahy medzi lexikálnym a gramatickým významom slov, medzi gramatickou stavbou a slovnou zásobou jazykov. Veľkú pozornosť venuje aj otázke lingvistických univerzálií, čo sú so zreteľom na prekonanie lingvistickeho relativizmu skutočne kľúčové úlohy.

Záverčné pasáže knihy nie sú už natoľko bezprostredne späté s jej ústrednou témou a sú zamerané historicky. Sleduje sa tu staršie obdobie vo vývine matematickeho jazyka a symboliky a súvislosť aristotelovskej logiky s hovorovým jazykom.

Celkove je Vasilievova kniha serióznym príspevkom k objasneniu zložitých vzťahov medzi jazykom, myslením a svetonáhľadom. Poslúži ako podnetné čítanie nielen filozofom, ale aj jazykovedcom.

J. Švihran